

Biuletyn Informacji Publicznej

Instytutu Pamięci Narodowej
Komisja Ścigania Zbrodni przeciwko Narodowi Polskiemu

Dane osoby z katalogu osób "rozpracowywanych"

Imiona: Helena
Nazwisko: Gawęda
Miejsce urodzenia: Lwów
Data urodzenia: 18-08-1913
Imię ojca: Piotr
Imię matki: Anna
Znany/a też jako: Helena Gadomska

Dodatkowe informacje:

Treść zapisów ewidencyjnych

Opis materiałów

Stan zachowania

Uwagi

Materiały operacyjne dotyczące Heleny Gawędy do sprawy ewidencyjnej kryptonim „Rodnon”, „Rodnan”, „Rydwan”, prowadzonej w latach 1948-1955. Materiały zawierają głównie protokoły z przesłuchań Heleny Gawędy w charakterze podejrzanej prowadzonych przez oficerów śledczych WUBP we Wrocławiu. Według informacji zawartych w protokołach Helena Gawęda wstąpiła do AK we Lwowie wiosną 1942 lub 1943 do komórki łączności. W lipcu 1944 nie ujawniła się wobec władz, a we wrześniu 1944 została aresztowana i zwolniona po 5 tygodniach. Zimą 1944 ponownie wstąpiła do konspiracji, do tej samej komórki łączności. W tym czasie używała pseudonimu „Halina”. W grudniu 1945 wyjechała ze Lwowa pod przybranym nazwiskiem Helena Gadomska. Po osiedleniu się w Krakowie powróciła do swojego nazwiska. Wstąpiła ponownie „do konspiracji” w komórce łączności, którą kierowała Maria Zajączkowska. Organizacja konspiracji w Krakowie była dawną strukturą AK okręgu lwowskiego. Helena Gadomska zeznała, że w „organizacji” otrzymywała wynagrodzenie miesięczne ok 6-7 tysięcy złotych. Sprawa ewidencyjna została zakończona 15.11.1955 przez Sekcję I Wydziału I Departamentu III KdsBP stwierdzeniem, że „wymieniona po wyzwoleniu była członkiem nielegalnej organizacji WiN pełniąc funkcję łączniczkę za co została skazana na 12 lat więzienia”. Sprawa została przekazana do archiwum Departamentu X.

IPN BU 0192/436 t. 19 (15428/II/22).

Akta sprawy karnej przeciwko Janowi Brodziszowi, Helenie Gawędzie i innym, oskarżonym o to, że w latach 1945-1947 na terenie Krakowa, Zakopanego i Wrocławia byli czynnymi działaczami Zrzeszenia "Wolność i Niezawisłość". 1.04.1948 Helena Gawęda została aresztowana i oskarżona o to, że „należała do nielegalnej organizacji mającej za cel obalenie Ustroju Państwa Polskiego oraz wprowadzenie tzw. Rządu Londyńskiego. Pełniła w tej organizacji funkcję łączniczki”. W akcie oskarżenia, sporządzonego na podstawie śledztwa WUBP we Wrocławiu, wskazano, że Helena Gawęda „po wyzwoleniu Lwowa nawiązała łączność z organizacją >NIE<, otrzymała funkcję łączniczki osobistej komendanta okręgu lwowskiego Sawickiego Anatola ps. >Cybulski<. Gawęda była używana do najtrudniejszych zadań organizacyjnych, gdyż posiadając wyższe wykształcenie (mgr praw) mogła tym zadaniom poddać. Jej zadaniem miało być „nawiązanie kontaktów z poszczególnymi komórkami i jednostkami okręgu lwowskiego WiN” i „połączenie na terenie Polski dowództwa okręgu z podległymi jednostkami organizacyjnymi. Za wykonanie zadania została awansowana do stopnia podporucznika i odznaczona Krzyżem Zasługi”. „Oprócz tego w miesiącach letnich 1946 Gawęda przewoziła prasę nielegalnej organizacji pt. >Wolność i Niezawisłość< z komórki legalizacyjnej w Zakopanym do z-cy kierownika łączności Zajączkowskiej Marii w Krakowie”. Odpowiedzialna też była za „utrzymywanie bezpośredniej łączności między oficerem operacyjnym okręgu >Bednarskim<” i dostarczanie „specjalnie ważnej korespondencji”. „Za pracę swą w organizacji od grudnia 1945 do sierpnia 1946 otrzymywała od 3 do 4 tys. złotych miesięcznie. Oprócz tego w początkach 1946 otrzymała tytułem premii za dobrą pracę 20 dolarów amerykańskich. Od sierpnia 1946 do marca 1947 otrzymywała ok 10 tys. złotych miesięcznie”. Oskarżenie brzmiało: „od grudnia 1945 do marca 1948 była członkiem nielegalnej organizacji >Wolność i Niezawisłość< na funkcji łączniczki komendanta okręgu, kontynuując swą działalność na terenie Krakowa, Zakopanego, Gliwic i Wrocławia, wspólnie z innymi członkami tejże organizacji usiłowała usunąć przemocą ustanowione organa władzy zwierzchniej Narodu i zmienić przemocą demokratyczny ustrój Państwa Polskiego tj. o czyn przewidziany w art. 89 § 1 i 2 kk. W miesiącach letnich 1946 działając w ramach nielegalnej organizacji >WiN< przewoziła w celu rozpowszechniania z komórki legalizacyjnej w Zakopanym do sztabu okręgu w Krakowie pismo pt. >Wolność i Niezawisłość<, które treścią swą nawoływało do zmiany przemocą ustroju demokratycznego Państwa Polskiego tj. o czyn przewidziany w art. 23 § 1 Dekretu z dnia 13.05.1946”. Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu 30.11.1948 wydał wyrok skazujący Helenę Gawędę na łączną karę 12 lat więzienia. We wrześniu 1949 Sąd nie uwzględnił skargi rewizyjnej odnośnie skazanej i utrzymał wcześniejszy wyrok w mocy. 05.01.1955 Zgromadzenie Sędziów Najwyższego Sądu Wojskowego poprzez poprawienie błędnej kwalifikacji czynów i zastosowanie amnestii z 22.11.1952 postanowiło złagodzić karę do 6 lat więzienia oraz zarządziło „natychmiastowe wypuszczenie na wolność”. Helena Gawęda została zwolniona 14.01.1955. Sąd Najwyższy w Warszawie 22.12.1962, na wniosek obrońcy skazanych w powyższym procesie, w tym zmarłej 26.05.1962 Heleny Gawędy, postanowił wznowić postępowanie, uchylić wydane orzeczenia oraz przekazać sprawę Sądowi Wojskowemu we Wrocławiu do ponownego rozpatrzenia. Powodem tego było wznowienie oraz wydanie wyroków uniewinniających w sprawach dotyczących osób z kierownictwa lwowskiego AK będących wyżej w hierarchii organizacyjnej. W uzasadnieniu SN wskazał także, że „po wyzwoleniu i repatriacji z terenu Lwowa, kierownictwo i członkowie Obszaru i Okręgu Lwowskiego b. AK nie podjęli działalności zmierzającej do obalenia przemocą ustroju Państwa Polskiego, ograniczyli się natomiast do likwidacji działalności okupacyjnej, zweryfikowania stopni wojskowych i odznaczeń, zarchiwizowania pewnych dokumentów oraz wypłacania przez pewien czas zapomóg pieniężnych z funduszy AK. Funkcje organizacyjne poszczególnych skazanych były pozostałością schematu organizacyjnego b. AK na terenie Lwowa i Obszaru Lwowskiego”. Obrona przedstawiła do Sądu Wojewódzkiego we Wrocławiu dowody, które wskazały, że „oskarżeni (...) należeli do grupy b. AK Okręgu Lwowskiego, powiązani ze sobą hierarchią organizacyjną b. AK w okresie okupacji hitlerowskiej na terenie Lwowa, że niezasadnie ze względów okresowych konieczności politycznych jako dawniej aktywna grupa lwowska AK w związku z przyznaniem Lwowa (...) Związki Radzieckiemu - repatriowana na tereny Ziem Odzyskanych nie była obdarzona zaufaniem Władz Bezpieczeństwa (...) i dlatego związane ją z nielegalną organizacją WiN, by mieć podstawę do wyłączenia tej grupy z wszelkiej działalności społecznej – poprzez aresztowania i następnie przez wyroki skazujące”. Poza tym obrona wykazała szereg niedozwolonych metod śledztwa „w formie tortur”, wielokrotnych i wielogodzinnych przesłuchań (11 spisanych protokołów przesłuchań Heleny Gawędy), wymuszanych podpisów i zeznań „po wielogodzinnej stojce i przysiadzie” czy też fałszowanie dowodów przez funkcjonariuszy UB dla obciążenia oskarżonych. Wielu oskarżonych (w powyższej sprawie oraz innych sprawach dotyczących lwowskiego AK) zmarło w czasie procesu w wyniku stosowanych metod śledztwa lub popełniło samobójstwa. 20.05.1963 Sąd Wojewódzki we Wrocławiu wydał wyrok uniewinniający zmarłą Helenę Gawędę oraz innych oskarżonych w tej sprawie.

IPN Wr 23/290 t. 1-4 (IV K 13/63, SR 892/48).

Akta śledcze w sprawie przynależności do nielegalnej organizacji WIN, sporządzania fałszywych zaświadczeń i dokumentów - sprawa komórki legalizacyjnej lwowskiego okręgu organizacji "Niepodległość" (NIE) oraz WIN, rozpowszechniania pisma "Wolność i Niezawisłość" przeciwko Janowi Brodziszowi i innym, tj. o przestępstwo z art. 86 § 1 i 2 Kodeksu Karnego Wojska Polskiego oraz art. 6 i 23 Dekretu z dnia 13.06.1946. Akta zawierają przesłuchania Heleny Gawędy jako podejrzanej oraz zeznania innych członków lwowskiej grupy AK dotyczące ww., która występowała w nich jako łączniczka komendy okręgu lwowskiego AK, a także doniesienia agenturalne i materiały operacyjne jak „schemat łączności” Heleny Gawędy, ustalenia adresowe, korespondencja więzienna z więzienia Karno-śledczego Nr 1 we Wrocławiu. W postanowieniu o pociągnięciu do odpowiedzialności karnej oraz akcie oskarżenia Helena Gawęda została oskarżona o przynależność do nielegalnej organizacji „NIE” oraz „WIN”. Skazana została na 12 lat więzienia. 20.05.1963 wyrok został uchylony, a Helena Gawęda uniewinniona. W aktach pojawiają się także przybrane nazwiska Heleny Gawędy: Gadomska i Skorońska oraz pseudonimy: „Halina” i „Wanda”.

IPN Wr 038/453 t. 2-3 (1960/III).

Charakterystyka nr 18 dot. nielegalnej organizacji AK i WiN działającej od lipca 1944 do marca 1947 na terenie Lwowa, a następnie Górnego i Dolnego Śląska opracowana przez WUSW we Wrocławiu 05.09.1986. Według charakterystyki Helena Gawęda ps. „Halina” od 1943 roku pełniła funkcję łączniczki AK w okręgu lwowskim. W grudniu 1945 pod nazwiskiem Gadomska Helena przyjechała do Krakowa, gdzie przyjęła propozycję działalności konspiracyjnej. Zajmowała się organizowaniem i dostarczaniem dokumentów legalizacyjnych oraz gazetki „Wolność i Niepodległość”, za co otrzymywała wynagrodzenie miesięczne. Wraz z innymi członkami AK została aresztowana przez WUBP we Wrocławiu i skazana w 1948 roku przez Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu na 12 lat więzienia za przynależność do „kontrewolucyjnej organizacji Wolność i Niepodległość, mającej na celu przemocą usunąć ustanowione organy władzy i zmianę ustroju Państwa Polskiego”. W latach 1962/63 za sprawą krakowskiego adwokata Tadeusza Chronowskiego wyroki zostały uchylone przez Sąd. 25.05.1963 Helena gawęda została pośmiertnie uniewinniona. Skargi rewizyjne adwokat Chronowski uzasadniał tym, że oskarżeni w okresie okupacji byli członkami podziemnej Armii Krajowej. Adwokat argumentował, że po wkroczeniu armii radzieckiej do Lwowa kierownictwo AK wydało rozkaz o rozwiązaniu AK i niewstępowaniu do żadnych organizacji - "aktywiści byłego Lwowskiego AK po przyjeździe do Polski nie byli obdarzeni zaufaniem władz bezpieczeństwa odpowiedzialnych za zabezpieczenie spokoju w okresie przedwyborczym do Sejmu. Władze bezpieczeństwa aby mieć podstawę do wyłączenia tej grupy z wszelkiej działalności społecznej, związały ją z nielegalną organizacją WiN, wszczęły postępowanie karne o zdradę stanu i doprowadziły do wydania wyroków skazujących". Adwokat Chronowski wskazał na uchybienia formalno-proceduralne procesu, wymuszanie zeznań, tortury, fałszowanie dowodów rzeczowych przez UB. W dalszej części Charakterystyki nr 18 z 1986 roku znajduje się opinia SB w sprawie uchylenia wyroków - „w postępowaniach rewizyjnych sędziowie i prokuratorzy zamiast dążyć do ustalenia prawdy obiektywnej, bezkrytycznie uwierzyli wyjaśnieniom oskarżonych o stosowaniu wobec nich niedozwolonych metod śledztwa i dopuścili do tego, że oskarżeni stali się oskarżycielami funkcjonariuszy władz bezpieczeństwa, którzy wszystkie swoje siły i umiejętności oddali walce o utrwalenie władzy ludowej”.

IPN Wr 049/18 t. 1 (F-18).

Wykaz osób z terenu powiatu gliwickiego rejestrowanych w kartotece ogólnej Wydziału „C” KWMO w Katowicach, którym przedstawiono zarzuty m.in. szpiegostwa, dywersji, zdrady ojczyzny, przynależności do nielegalnych organizacji. Opracowanie sporządzone w 1961 roku przez Wydział „C” KWMO w Katowicach. Helena Gawęda widnieje na wykazie „reakcyjnych organizacji z okresu okupacji działających po wyzwoleniu - osoby skazane z terenu gliwickiego” jako „członek WiN 1947-1948 Wrocław-Kraków. Skazana na 12 lat więzienia przez WSR Wrocław. Materiały Wydział >C< Wrocław 10448/I, 1950/I oraz Kraków 3750/II”.

IPN Ka 098/4 t. 1 (4/G).

Spisy zdawczo-odbiorcze materiałów archiwalnych Okręgowego Zarządu Zakładów Karnych w Bydgoszczy przekazanych do Archiwum Państwowego w Bydgoszczy oraz KW MO w Bydgoszczy za lata 1945-1964. Według spisów Helena Gawęda odbywała wyrok od 05.10.1948 do 18.01.1955.

IPN By 40/10.

Akta spraw karnych przeciwko Bronisławowi Kawce (IV K 188/62) i Leopoldowi Weberowi (IV K 311/62) oskarżonym o działalność w strukturach Zrzeszenia "Wolność i Niezawisłość". Helena Gawęda przechodzi w sprawach w charakterze świadka. Występuje w aktach jako członek AK, aresztowana, skazana i pośmiertnie uniewinniona.

IPN Wr 23/277 (IV K 188/62), IPN Wr 23/285 (IV K 311/62).

Materiały operacyjne (1969/II) oraz akta śledcze (2202/III) w sprawie przynależności do nielegalnej organizacji WiN na terenie powiatu bielskiego oraz rozpowszechniania nielegalnej gazetki pt. "Wolność i Niezawisłość" przeciwko Emilowi Bednarowiczowi i innym. Helena Gawęda przechodzi w aktach jako łączniczka o pseudonimie „Halina”.

IPN BU 0192/243 t. 1 (1969/II/a), IPN Wr 038/514 (2202/III).

Helena Gawęda została zatrzymana 31.03.1948 przez WUBP we Wrocławiu jako nieujawniony członek AK okręgu lwowskiego z okresu okupacji. Oskarżona została o to, że od grudnia 1945 była łączniczką nielegalnej organizacji WiN na terenie Krakowa, Zakopanego i Wrocławia. W ramach działalności w nielegalnej organizacji rozpowszechniała pismo „Wolność i Niepodległość” pobierając wynagrodzenie od władz WiN. W grudniu 1945 występowała pod przybranym nazwiskiem Gadomska. Za powyższe Helena Gawęda została skazana przez Wojskowy Sąd Rejonowy we Wrocławiu 30.11.1948 z art. 86 § 2 KKWP, 6 i 23 § 1 MKK na 12 lat więzienia z utratą praw na 5 lat oraz przepadek mienia na rzecz państwa. 04.01.1955 Sąd Najwyższy w Warszawie zmienił kwalifikację prawną na art. 86 § 2 KKWP, uchylając orzeczone kary z art. 6 i 23 MKK i zmniejszając karę do 6 lat i 8 miesięcy. Wyrok odbywała w więzieniu we Wrocławiu, następnie w więzieniu w Bydgoszczy-Fordonie (od 04.08.1950) oraz w Grudziądzu I (od 05.11.1953). Zwolniona została 18.01.1955. Postanowieniem z 20.05.1963 Sąd Wojewódzki we Wrocławiu uniewinnił pośmiertnie Heleną Gawędę od zarzucanych jej czynów. Akta sądowe WSR Wrocław Nr IV-K-188/62, IV-K-311/62 i IV-K-13/63 złożono do Wydziału „C” KWMO we Wrocławiu. Akta śledcze o nr 1960/I przekwalifikowano na 1960/III oraz złożono do Wydziału „C” KWMO we Wrocławiu.

Zapisy ewidencyjne na podstawie Kartoteki ogólnoinformacyjnej MSW, Kartoteki skazanych centralnego Zarządu Więziennictwa Ministerstwa Sprawiedliwości, Dziennika archiwalnego WUdsBP/KWMO w Krakowie, Kartoteki ogólnoinformacyjnej WUSW we Wrocławiu, Dziennika archiwalnego akt działu III WUSW we Wrocławiu, Repertorium WSR we Wrocławiu 1948 rok, Repertorium spraw śledczych WUBP we Wrocławiu,.